

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Однією з важливих якостей педагога, умов успішності його як професіонала є готовність до інноваційної діяльності. Джерела готовності до інноваційної діяльності осягають проблематику особистісного розвитку, професійної спрямованості, професійної освіти, виховання й самовиховання, професійного самовизначення педагога.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності формується під час педагогічної практики, акумулюючи все накопичене у теорії, а також у процесі навчання у виші. Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ розвиває інноваційну діяльність педагогів області шляхом створення цілісної системи науково-методичної роботи, методичних об'єднань, творчих груп, шкіл педагогічної майстерності, активізації внутрішньоінститутської методичної роботи, вивчення, узагальнення і впровадження педагогічного досвіду як джерела інновацій.

Інновація – нововведення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового.

Актуальними стають глобальні за своїм масштабом інноваційні процеси, що відбуваються у системі освіти, потребують переходу в навчанні від традиційного, пасивного накопичення суми знань до мотиваційного засвоєння студентами технології здобуття наукової інформації та вмінь. Йдеться, власне, про перебудову вищої освіти, про необхідність виконання таких технологій навчання, які б активізували пізнавальну й творчу діяльність студентів.

У нашій країні нині відбуваються суттєві зміни у національній політиці освіти. Це пов'язано з переходом на позиції особистісноорієнтованої педагогіки.

Одним із завдань сучасної вищої школи є розкриття потенціалу всіх учасників педагогічного процесу, надання їм можливостей вияву творчих здібностей.

Вирішення цих завдань неможливе без здійснення варіативності освітніх процесів, у зв'язку з чим з'являються різні інноваційні типи і види освітніх установ, які вимагають ґрунтового наукового і практичного осмислення.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій свідчить, що дослідники проблем педагогічної інноватики (О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс та ін.) намагаються співвіднести поняття нового у педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове. Зокрема, В. Загвязинський вважає, що нове у педагогіці – це не лише ідеї, підходи, методи, технології, які у таких поєднаннях ще не висувались або ще не використовувались, а й той комплекс елементів чи окремі елементи педагогічного процесу, які несуть у собі прогресивне начало, що дає змогу у процесі зміни умов і ситуацій ефективно розв'язувати завдання виховання та освіти.

Метою написання статті є вивчення та аналіз використання інновацій у системі вищої освіти та визначення їх особливостей впливу на розвиток студентів.

Сучасна траєкторія трансформації освіти – це посилення особистісного виміру у педагогічній практиці і науці. Орієнтація на людину, фундаментальні цінності, рішуча демократизація освіти – це ті підвалини, на яких має базуватися освіта третього тисячоліття. Гармонійно розвинена особистість має стати головною метою і змістом усієї системи освіти [13].

Оновлення всіх галузей життя в умовах ринкової економіки зумовлює посилену увагу вчених і педагогів до проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців, формування в них соціальної та трудової активності. Освіта є такою галуззю соціальної сфери, де стійкий розвиток інноваційної діяльності має розглядатися як процес відтворення людського капіталу на розширеній та інноваційній основі, що, на думку багатьох західних економістів, дає більший прибуток державі та працедавцям, ніж використання матеріального капіталу [14].

Постійні зміни значення освіти в суспільстві зумовили більшу частину інноваційних процесів. Раніше безумовними орієнтирами освіти були формування знань, навичок, інформаційних і соціальних умінь (якостей), які забезпечують «готовність до життя», що у свою чергу, розуміється як здатність пристосування особистості до суспільних обставин. Нині освіта все більше орієнтується на створення таких технологій і засобів впливу на особистість, в яких забезпечується баланс між соціальними та індивідуальними потребами, та які, запускаючи механізм саморозвитку (самовдосконалення, самоосвіти), забезпечують готовність особистості до реалізації власної індивідуальності і змінам суспільства. Значна кількість освітніх установ вводить деякі нові елементи у свою діяльність, проте практика перетворень зіткнулася з серйозним протиріччям між наявною потребою у швидкому розвитку і невмінням педагогів це робити. Щоб навчитися грамотно вдосконалювати вищу школу, треба вільно орієнтуватися у таких поняттях, як «нововведення», «інновація», «інноваційний процес» [5].

У нашій країні відбуваються суттєві зміни у національній політиці освіти. Це пов'язане з переходом на позиції особистісноорієнтованої педагогіки. Одним із завдань сучасної школи є розкриття потенціалу всіх учасників педагогічного процесу, надання їм можливостей прояву творчих здібностей. Вирішення цих завдань неможливе без здійснення варіативності освітніх процесів, у зв'язку з чим з'являються різні інноваційні типи і види освітніх установ, що вимагають ґрунтового наукового і практичного осмислення.

Українська школа XXI століття – це результат величезних змін, що відбулися у системі вітчизняної освіти за останні роки. У цьому сенсі утворення не просто частини соціального життя суспільства, а її авангард: навряд чи якась інша її підсистема у тій самій мірі може підтвердити факт свого поступального розвитку таким достатком нововведень і експериментів.

Пошуки підвищення педагогічних проблем інноватики пов'язані з аналізом наявних результатів дослідження сутності, структури, класифікації та особливостей протікання інноваційних процесів у сфері професійної освіти.

Інноваційний пошук увійшов у «неспокійне русло», став частиною іміджу будь-якої поважаючої себе вищої школи, елементом «постійної ситуації» у системі життєдіяльності багатьох освітніх установ регіону. Проте величезна безліч нововведень, застосованих до освіти взагалі і, зокрема, до вищої школи. Вони відіграють величезну роль в існуванні і подальшому розвитку особистості та вищої школи, зокрема.

Нововведення або інновації, характерні для будь-якої професійної діяльності людини і тому природно стають предметом вивчення, аналізу та впровадження. Інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих учителів і цілих колективів. Цей процес не може бути стихійним, він має потребу в управлінні.

У словнику С. Ожегова визначення нового: новий – уперше створений або зроблений, що з'явився або виник нещодавно, замість колишнього, знову відкритий, що належить до найближчого минулого, або до нинішнього часу, недостатньо знайомий, маловідомий. Слід зауважити, що у тлумаченні терміну нічого не говориться про прогресивність, про ефективність нового.

Поняття «інновація» у перекладі з латинської мови означає «оновлення, нововведення або зміна». Це поняття вперше з'явилося у дослідженнях у XIX столітті й означало введення деяких елементів однієї культури в іншу. На початку XX століття виникла нова галузь знання – інноватика – наука про нововведення, у рамках якої стали вивчатися закономірності технічних нововведень у сфері матеріального виробництва. Педагогічні інноваційні процеси стали предметом спеціального вивчення на Заході приблизно з 50-х років і в останнє двадцятиріччя у нашій країні.

Стосовно педагогічного процесу, то інновація означає введення нового в цілі, зміст, методи і форми навчання та виховання, організацію спільної діяльності викладача та

студента.

Про інновації у радянській освітній системі заговорили з 80-х років ХХ століття. Саме у цей час у педагогіці проблема інновацій і, відповідно, її термінологія стали предметом спеціальних досліджень.

Терміни «інновації в освіті» і «педагогічні інновації», що вживаються як синоніми, були науково обґрунтовані та введені до категоріального апарату педагогіки.

Педагогічна інновація – нововведення у педагогічну діяльність, зміни у змісті та технології навчання і виховання, що мають на меті підвищення їх ефективності.

Таким чином, інноваційний процес полягає у формуванні та розвитку змісту та організації нового. У цілому під інноваційним процесом розуміється комплексна діяльність зі створення (народження, формування), освоєння, використання і поширення нововведень.

Отже, новація – це саме засіб (новий метод, методика, технологія, програма тощо), а інновація – це процес освоєння цих цінностей. Інновація – це цілеспрямована зміна, що вносить у середовище проживання нові стабільні елементи, що викликають перехід системи з одного стану в інший.

Також слід розмежовувати такі поняття, як «інновація» і «реформа».

Нововведення при такому розгляді розуміється як результат інновації, а інноваційний процес розглядається як розвиток трьох основних етапів: генерування ідеї (у певному випадку – наукове відкриття), розробка ідеї у прикладному аспекті і реалізація нововведення в практиці. У зв'язку з цим, інноваційний процес можна розглядати як процес доведення наукової ідеї до стадії практичного використання і реалізація пов'язаних з цим змін у соціально-педагогічному середовищі. Діяльність, що забезпечує перетворення ідей у нововведення і формує систему управління цим процесом, є інноваційною діяльністю.

Інновації в освіті вважаються нововведеннями, спеціально спроектованими, розробленими або випадково відкритими у порядку педагогічної ініціативи. Змістом інновації можуть виступати: науково-теоретичні знання певної новизни, нові ефективні освітні технології, виконаний у вигляді технологічного опису проект ефективного інноваційного педагогічного досвіду, готового до впровадження. Нововведення – це нові якісні стани навчально-виховного процесу, що формуються під час упровадження в практику досягнень педагогічної і психологічної наук, у процесі використання передового педагогічного досвіду.

Інновації розробляються і проводяться не органами державної влади, а працівниками й організаціями системи освіти і науки.

Розглянемо та проаналізуємо категоріально-понятійне поле (що визначає її методологічну основу) та сутність понять теорії інноваційної педагогіки.

У загальноновизнаному тлумаченні «інновація» означає «нововведення; інновація освіти» [6].

У сучасній педагогічній науці існують такі трактування понять «інновація», «інновація в навчанні»:

– «інновація – оновлення, зміни, впровадження нового/новизни» (Л. Вікторова) [7, с. 6];

– «процес створення, розповсюдження, засвоєння і використання нововведень» (З. Абасов) [1, с. 57];

– «інновація – кінцевий результат творчої діяльності у вигляді нової чи удосконаленої продукції, нового чи удосконаленого технологічного процесу» (В. Слободчиков);

– «процеси введення та освоєння педагогічних нововведень (В. Сафіулін) «вперше створені, удосконалені або застосовані освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності» (Положення про

порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затверджене МОН України від 17.11.2000 р. № 522);

– «реалізоване нововведення, яке постійно вдосконалюється в процесі впровадження. У широкому розумінні «інновація» – це синонім успішного розвитку певної сфери діяльності на базі різноманітних нововведень» (О. Остапчук).

Таким чином, можемо зробити висновок, що у педагогіці інновацію варто розглядати як реалізоване нововведення в освіті – у змісті, методах, прийомах і формах навчальної діяльності та виховання особистості (методиках, технологіях), у змісті та формах організації управління освітньою системою, а також в організаційній структурі закладів освіти, у засобах навчання і виховання та у підходах до соціальних послуг в освіті, що суттєво підвищує якість, ефективність та результативність навчально-виховного процесу.

У педагогічній науці має місце також використання й іншого терміна – «інноваційний процес», зміст якого В. Полонський трактує таким чином: «Мотивований, цілеспрямований і усвідомлений процес зі створення, освоєння, використання і розповсюдження сучасних (або осучаснених) ідей (теорій, методик, технологій тощо), актуальних та адаптованих до даних умов і таких, що відповідають певним критеріям».

В. Сластьонін розкриває сутність поняття «інноваційні процеси» на основі визначення їх значення в системі освіти. Так, на думку науковця, зазначені явища сприяють:

- перебудові цільових установок і ціннісних орієнтацій педагогічної діяльності;
- формуванню та розвитку «Я»-образу;
- створенню умов для становлення особистості, реалізації її права на індивідуальний творчий вклад, на особистісну ініціативу, на свободу саморозвитку;
- побудові нового типу стосунків і спілкування між педагогами та студентами, які не характеризуються примусовістю, підкореністю, в основі яких – стосунки взаємодії, взаєморегуляції, взаємодопомоги рівних;
- становленню співтворчості викладача й студента;
- формуванню у студентів усвідомленого ставлення до способів організації навчальної діяльності тощо.

Узагальнюючи все сказане вище, варто зазначити таке:

– у сучасній системі професійної освіти мають місце інновації як практичного, так і теоретичного рівнів; вони є показником її активного розвитку та адаптації до нових соціально-економічних умов, намаганням відповідати потребам і запитам суспільства, тобто і надалі ефективно реалізувати функції освіти;

– кожен інноваційний процес пов'язаний із творчістю, креативністю особистості викладача, управлінця системою освіти, науковця чи то педагогічного колективу; мета такої діяльності – підвищення ефективності та якості навчання і виховання, а одним із важливих завдань є формування та розвиток інтелектуальної, творчої, компетентної особистості;

– інновації у професійній освіті є показником її реформування – на рівні змісту (зміст державного стандарту професійної освіти, програм навчальних дисциплін, нові навчальні дисципліни), на рівні методики (проекти, технології, методики, наприклад, – психолого-педагогічна система творчого виховання І. Волкова; психолого-педагогічна програма виховання творчої особистості студента О. Моляко; навчально-виховна система «Школа творчості В. Алфімова, М. Артемова, Г. Тимошко»; технології особистісно зорієнтованого навчання (О. Савченко, С. Подмазін, С. Якиманська); технології модульно-розвивального навчання (Н. Клокар, А. Фурман) та інші), на рівні форм навчальної діяльності (насамперед, дистанційні форми навчання), на рівні управління освітньою системою, на рівні засобів навчання (насамперед, використання ІКТ, електронних навчальних засобів, мережі Інтернет) та на рівні послуг (сучасні види послуг в освіті – різні форми дистанційного навчання, нові навчальні курси тощо) [8];

– у теорії інноваційної педагогіки наявні певні розбіжності у тлумаченні одних і тих же понять різними її авторами, що, на нашу думку, пояснюється насамперед відносно незначним «віком» інноваційної педагогіки, тим, що ця галузь педагогічної науки перебуває у процесі становлення, а отже, її категоріально-понятійний апарат (тобто методологічні основи) ще цілком не сформовано, що властиво будь-якій іншій науці на окресленому етапі.

На підставі вищевикладеного зробимо висновок, що чим більше у нашій країні будуть використовуватися педагогічні інновації, тим більш розвинені будуть студенти й ознайомлені з процесами впровадження інновацій керівники та викладачі.

Література:

1. Абасов З.А. Понятийно-терминологический аппарат инновационной педагогической деятельности // *Философия образования*/ З.А. Абасова – 2006. - №1(15). – 56-62 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К., В.Т. Бусел Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с.
3. Викторова Л.В. Инновационные процессы в образовании // *Инновации в образовании* Л.В. Викторова – 2002. - №2. – 6 с.
4. Даниленко Л.І. Управління процесом здійснення інноваційної діяльності в системі вищої освіти // *Післядипломна освіта в Україні*/ Л.І. Даниленко – 2003. - №3. – 70-74 с.
5. Демиденко Т.М. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до інноваційної педагогічної діяльності : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Луган. нац. пед. ун-т ім. Т.Шевченка / Т.М. Демиденко. – Луганськ, 2004. – 20 с.
6. Моляко В.А. Стратегии решения новых задач в процессе творческой деятельности // *Обдарована дитина*/ В.А. Моляко – 2002. - №4. – 33-44 с.
7. Остапчук О. Методологія інноваційних процесів – крок до розуміння сутності // *Рідна школа*/ О. Остапчук – 2004. – Листопад. – 3-6 с.
8. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності // *Наказ МОН України №522 від 07.11.2000 р.*
9. Полонский В.М. Инновации в образовании (методологический анализ) // *Инновации в образовании*/ В.М. Полонский – 2007. – №2. – с. 4-13.; 2007. – №3. – 4-12 с.
10. Пометун О.І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: *Наук.-метод. Посібн*/ О.І. Пометун – К.: АСК, 2004. – 192 с .
11. Пулина А.А. Менеджмент образовательных инноваций как одно. А.А.Пулина // *Инновации в образовании*. – 2007. – №3. – 30-348 с.
12. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості: *Навчально-методичний посібник*/ В.В. Рибалка – К.: ІЗМН, 1996. – 236 с.
13. Кремень В. Г. Система освіти в Україні // *Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: Монографія* / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень та ін. / За ред. В. Г. Кременя. - К.: Наукова думка, 2003. - 853 с.
14. Лукин Г. И. Становление и развитие государственных инновационных образовательных учреждений // *Менеджмент в образовании*. - 2004. - №1. - С. 48-55.

У роботі розглядається роль вчителя при використанні інновацій у сфері вищої освіти та визначено характеристики, що впливають на розвиток учнів.

Ключові слова: *інновація, інноваційний процес, Вища школа, педагогічні інновації, освіта.*

В работе рассматривается роль учителя при использовании инновации в сфере высшего образования и определит их характеристики, что влияют на развитие учащихся.

Ключевые слова: *инновация, инновационный процесс, Высшая школа, педагогические инновации, образование.*

This paper considers the role of the teacher to use innovations in higher education and determine their characteristics influence the development of students.

Keywords: *innovation, innovation processes, Graduate School, pedagogical innovation, education.*